

دورنمای مدیریت جامع حوزه‌های آبخیز^۱

دکتر امیر سعدالدین^۲

جلسه سخنرانی «دورنمای مدیریت جامع حوزه‌های آبخیز» در تاریخ ۱۹ بهمن ماه ۱۴۰۱ توسط شاخه مرتع و آبخیزداری گروه علوم کشاورزی فرهنگستان علوم در فضای مجازی اسکای روم و با حضور بیش از ۶۰ نفر از اعضای گروه، استادان، متخصصان و پژوهشگران از دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی به صورت حضوری و مجازی در فرهنگستان علوم برگزار شد.

در آغاز این جلسه، آقای دکتر حسن احمدی، رییس شاخه مرتع و آبخیزداری فرهنگستان و دبیر علمی جلسه، به نیابت از دکتر عباس شریفی تهرانی رئیس گروه علوم کشاورزی فرهنگستان علوم، ضمن خوش‌آمدگویی به شرکت کنندگان، با ارائه بیاناتی جلسه را افتتاح و سپس، آقای دکتر امیر سعدالدین، عضو هیأت علمی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، به ارائه سخنرانی پرداخت.

امروزه برای همه متخصصان علوم منابع طبیعی مشخص شده است که وضعیت منابع آبی، خاکی و گیاهی در ایران در موقعیت بحرانی به سر می‌برد. عوامل گوناگونی باعث ایجاد چنین وضعیتی گردیده است که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از: مدیریت نامناسب در بهره‌برداری، وضعیت اقتصادی-اجتماعی بهره‌برداران و مسائل ساختاری و نبود انسجام درون سازمانی و بین سازمانی در بهره‌برداری از منابع پایه. شرایط فوق در کنار تغییرات اقلیم جهانی موجب شده است تا شرایط منابع طبیعی و محیط زیست به عنوان ابر چالش‌های جهانی، منطقه‌ای و ملی در مناطق مختلف کره زمین و از جمله ایران جلوه‌گر شده باشد. در این راستا محققان و متفکران در عرصه علوم آبخیزداری با معرفی مفهوم مدیریت جامع حوزه آبخیز به دنبال یافتن راهکارهای علاج بخش هستند. مدیریت حوزه آبخیز طی سه دهه گذشته مورد بحث و تبادل نظر جوامع علمی بوده است.

جمع‌بندی دیدگاه‌های مطرح شده در مجموع مبین موارد زیر می‌باشد:

- ۱- با توجه به گستردگی عوامل مختلف در حوزه آبخیز ضروری است تا برای اجرای عملی این برنامه طرح راهبردی و نقشه راه تهیه شود و مبنای اقدامات بعدی قرار گیرد.
- ۲- ضروری است تا در تدوین برنامه راهبردی هفتم توسعه، مدیریت جامع حوزه آبخیز مورد توجه قرار گیرد و ضمن دعوت از متخصصان این امر خط مشی‌های لازم تدوین شود.
- ۳- مفهوم مدیریت جامع آبخیز فراتر از حکمرانی آب می‌باشد، به گونه‌ای که در حکمرانی آب تمرکز بر خدمات تولید پایدار آب بر اساس رهیافت فنی - مهندسی است (آب شیرین‌کن، سدسازی و انتقال آب بین حوزه‌های) در صورتی

۱- برگرفته از نشست هم اندیشی که در تاریخ ۱۴۰۱/۱۱/۱۹ در گروه علوم کشاورزی فرهنگستان علوم ج.ا. ایران برگزار شده است.
۲- استاد دانشگاه گرگان، گرگان.

- که مدیریت جامع حوزه آبخیز به دنبال ایجاد یکپارچگی خدمات اکوسیستمی و ردپای اکولوژیک بر پایه رهیافت تاب‌آوری است.
- ۴- با توجه به گستردگی ظرف مدیریت جامع حوزه آبخیز و نظر کارشناسان موجود در نشست در عمل شرح وظایف و مسئولیت‌های نهادهای موجود خارج از بحث مدیریت جامع می‌باشد. بنابراین در کنار تسریع در قانونمند شدن لایحه آبخیزداری نیاز به بازبینی اصلاح هرم ساختاری- نهادی سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور می‌باشد.
- ۵- رویکرد موجود در مدیریت حوزه آبخیز بیشتر بر پایه دولت محور و تک بعدی است و مشارکت ذینفعان با در نظر گرفتن اندیشه‌ها، آرا و ارزش‌ها و منافع اجتماعی مورد توجه قرار گیرد.
- ۶- در چارچوب مدیریت جامع آبخیز ارزیابی سلامتی و پایداری حوزه آبخیز، تدوین راهبردهای مالی، سازمانی، حقوقی، تلفیق و ارائه الگوی ملی تبیین شود.
- ۷- حمایت از اندیشه فوق ضمن ایجاد بستر مناسب برای مدیریت پایدار منابع تجدید شونده (آب، خاک، فون و فلور) شرایط بهره‌گیری عقلایی از خدمات اکوسیستمی، کاهش و ایستا کردن مخاطرات طبیعی (سیل، فرونشست زمین، فرسایش و تخریب خاک، گرد و غبار و خشکسالی) را به همراه خواهد داشت.
- ۸- اجرا کردن پایلوت‌های مختلف مدیریت جامع حوزه آبخیز در مناطق مختلف ایران و اخذ بازخوردهای حاصله در کوتاه مدت به منظور اجرایی کردن مدیریت یکپارچه سرزمین.
- ۹- ایجاد سیستم پایش و ارزیابی طرح‌های منابع طبیعی به منظور موفقیت یا عدم موفقیت پروژه‌ها.
- ۱۰- با توجه به تعریف حوزه آبخیز واحد کاری منابع طبیعی تجدید شونده حوزه آبخیز در نظر گرفته شود تا تمام اکوسیستم‌های جنگل، مرتع و بیابان را در برگیرد تا بتوان مفهوم مدیریت جامع حوزه آبخیز به سرانجام رساند.
- ۱۱- آنچه مسلم است باید رویه‌های ناصواب از قبیل تمرکز بر احداث سازه به جای حفظ خاک و آب از طریق احیاء پوشش گیاهی مورد توجه قرار گیرد.
- ۱۲- به منظور رسیدن به اهداف مورد نظر در سند آمایش سرزمین ایران، رهیافت مدیریت یکپارچه حوزه‌های آبخیز مورد توجه قرار گیرد.